

Keywords: Moravia, Silesia, Upper and Lower Lusatia, Transylvania, Styria, Carinthia, Krajina, Jagiellonian, the Habsburgs, Vladislav II, Jan Albrecht, Casimir IV, Frederick III, Maximilian I, MatyasKorvin, Beatrix of Aragon, Jan Corwin, royal chapter, matrimonial pact.

УДК 94(437.6) «1924/1939»:061.2

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТИ» У СЛОВАЧЧИНІ (1924 – 1939 рр.)

Стряпко І. О. (Ужгород)

У статті автор звертається до проблеми функціонування товариства «Просвіта» на теренах Східної Словаччини. Робиться аналіз політики розширення культурно-просвітницької діяльності на землях заселених українцями за межами Підкарпатської Русі. Зокрема, автор виводить низку факторів, що вплинули на культурно-просвітницьку роботу просвітян на словацьких землях та розширення мережі читалень «Просвіти».

Ключові слова: Просвіта, культурно-просвітницька діяльність, читальні, інтелігенція, емігранти.

Товариство «Просвіта» відіграла важливу роль у національному та культурному відродженні Підкарпатської Русі. Ведучи активну просвітницьку, культурну, освітню діяльність серед населення, вона сприяла збереженню та розвитку культури населення, а також поширенню української ідеї.

Діяльність Товариства ставала об'єктом досліджень науковців, але, як правило, вони досліджували окремі аспекти її діяльності. Проблема діяльності просвітянського театру розкрита у працях Ю.-А.Шерегія та Й.Баглая, вплив на літературний процес досліджували П.Ференц, М.Козак та інші. Єдиною загальною працею, у якій проаналізовано діяльність товариства «Просвіта» – «Нарис історії товариства „Просвіта” Карпатської Русі-України (1920-1939)» – П.Федаки [15]. Проте, жоден з них не досліджував діяльність Товариства за межами Підкарпатської Русі. Відтак пропонується стаття є першим науковим дослідженням діяльності «Просвіти» в Словаччині¹.

Розвиток просвітянських організацій за межами Підкарпатської Русі був дуже повільним, мова насамперед йде про Східну Словаччину, де русини (українці) склали значний відсоток населення. В самій «Просвіті» не створювався жодний відділ, який би взяв на себе обов'язки розбудувати організаційну мережу в інших частинах Чехословацької республіки. За логікою, цим повинна була займатися організаційна комісія, але аналіз протоколів засідань Головного Відділу (керівного органу) свідчить, що вона здебільшого переймалася організацією різноманітних лекцій, а не структурних підрозділів.

Архівні джерела підтверджують індивідуальне ставлення керівництва до справи розширення організаційної мережі читалень та філій у Словаччині та Чехії. Позаяк, далі констатацій про тяжкість заснування читалень та скарги на перешкоди влади справа не пішла. Принагідно зауважимо, що Товариство не скористалося усіма своїми можливостями. Зокрема з 1923 р. членом Товариства став єпископ Пряшівський Діонісій Няраді, а його твір «Життя святого Кирила і Мефодія» [14, с. 234] видався накладом Товариства. Підтримка єпископа повинна була стати неабияким надбанням «Просвіти», а можливість спертися на його авторитет, при створенні мережі читалень у Східній Словаччині, мала стати запорукою успіху. На жаль, просвітянам не вдалося належним чином розпорядитися можливими перевагами.

Аналізуючи причини слабкості розвитку мережі читалень «Просвіти» поза межами Підкарпатської Русі, мусимо визнати, що вони переважно впливали з недоліків організації роботи самого Товариства. Протидія словацької влади хоч й існувала, та навряд вона могла стати на заваді процесу читалень та філій, адже русофільське «Общество им. А.Духновича», яке стояло на позиції передачі Пряшівщини до складу Підкарпатської Русі, зуміло розбудувати тут свою мережу, не зважаючи на протидію влади. Варто зазначити, що чехи ніколи не перешкоджали спробам заснувати читальні «Просвіти» безпосередньо в чеських землях, але й там вони виникають лише у 30-ті рр. Й нарікання керівництва про важкість заснування там читалень варто розглядати як намагання виправдати власні прорахунки.

Основною причиною слабого розвитку просвітянської мережі читалень у Словаччині слід вважати недоліки першого статуту Товариства. Згідно статуту, діяльність «Просвіти» поширювалася лише на «цілу Підкарпатську область,

¹Варто відмітити, що єдиним дослідником діяльності «Просвіти» у Словаччині був М.Штець. Він досліджував проблему української мови в Словаччині й, зокрема, вплив «Просвіти» на цей процес.

заселену в більшій або меншій часті Русинами» [5, арк. 3]. Таким чином, просвітяни самі ж собі унеможливили поширення й діяльність у Словаччині та Чехії, оскільки статут новостворених читальні чи філії повинен був бути затверджений окружним урядом. Виходячи з статутних вимог та юридичних тонкощів, уряди не могли затверджувати статuti, адже «Просвіта» сама обмежила свою діяльність виключно адміністративними кордонами Підкарпатської Русі. Логічно виникає запитання: чому Товариство обмежило свою діяльність адміністративними кордонами Підкарпатської Русі?

Вочевидь такі обмеження були викликані кількома факторами. По-перше, небажанням керівництва займатися організацією читалень. По-друге, на час затвердження статуту адміністративні кордони між Словаччиною та Підкарпатською Руссю не були визначеними, зважаючи на суперечку стосовно земель Східної Словаччини, де компактно проживали русини (українці). Ймовірно керівники «Просвіти» сподівалися, що ці землі будуть віднесені до складу Підкарпатської Русі й не подбали вчасно про розширення меж діяльності Товариства. По-третє, за межами Підкарпатської Русі та Східної Словаччини, в межах Чехословацької республіки, станом на 1920 р. не проживало значної кількості русинів (українців), а отже й не було потреби створювати читальні за межами вказаної території. Лише в середині 20-х рр. ХХ ст., в пошуках роботи, у промислові центри Чехословаччини мігрує велика кількість вихідців з Підкарпатської Русі, а отже виникає й потреба ведення серед них культурно-просвітницької роботи. По-четверте, недолік статуту можна пояснити ще й відсутністю досвіду ведення діяльності великих організацій серед керівництва «Просвіти», що й вилилося у ряд недоліків в її діяльності. Статут Товариства був складений на основі статуту львівської «Просвіти» 1890 р. і, очевидно, просто був притосований до потреб Підкарпатської Русі без огляду на специфіку невизначеності адміністративних кордонів усередині країни.

Логічно виникає наступне запитання: чому українські емігранти, які мали набагато більший досвід культурно-просвітницької діяльності не вказали та вчасно не виправили цей недолік? На нашу думку, це можна пояснити тим, що при розробці та затвердженні статуту українські емігранти ще не мали достатнього впливу на «Просвіту», а їх кількість серед просвітян була досить скромною.

Усунення недоліків було покладено на Ю.Брацайка. Він повинен був розробити та представити новий варіант статуту. Такий проект був внесений на розгляд та затверджений лише у 1924 р. Основні зміни у статуті торкнулися згаданої проблеми обмеження діяльності Товариства адміністративними межами Підкарпатської

Русі. Згідно з другим статутом діяльність Товариства поширювалась на всю Чехословацьку республіку. Таким чином, засновувати філії й читальні можна було по всій республіці, що й робилося в місцях скупчення русинів (українців) у Празі, Брно, Братиславі та інших великих містах.

Щоправда виправлення недоліків статуту не дало поштовху у розвитку просвітянських організацій в Чехії та Словаччині. У Східній Словаччині, яка протягом 1920-1924 рр. була поза межами впливу народоців, закріплюється та міцніє русофільський рух. Створення у 1923 р. русофільського «Общества им. А.Духновича» організаційно закріпило їх вплив у Східній Словаччині. Духновичівці розбудували мережу власних читалень у Пряшівщині та протистояли поширенню тут впливу «Просвіти».

Важливою причиною бездіяльності Товариства стала відсутність кадрів, які б могли вести культурно-просвітницьку роботу серед населення. Підтримка єпископа Пряшівського Д.Няраді була дуже важливою, але не вирішувала проблеми відсутності людей, які могли б організувати роботу читалень та філій. Українських емігрантів-народоців, які склали кістяк та найактивнішу частину просвітян в Підкарпатській Русі та чеських землях, у Словаччині було дуже мало, про що зазначає один з лідерів української громади Словаччини Євген Науменко [17, арк. 38]. Загалом організоване життя української громади в Словаччині починається з 1922 р., коли була створена «Українська Колонія» очолювана Л.Балицьким, яка співпрацювала з Українським допомоговим комітетом у Празі [9, с. 11]. Діяльність організації була млявою, а у 1923 р. взагалі постала мова про її ліквідацію. В основному члени організації займалися тим, що підтримували українських емігрантів харчами та житлом. Для цього «Українська Колонія» утримувала барак. За час існування через барак пройшли близько 500 осіб, з них 54 доктори наук, 18 жінок та 7 дітей [9, с. 11]. Попри таку кількість людей українських емігрантів-народоців у Словаччині було мало. Так після створення «Спілки українських інженерів Словаччини», людей які мали необхідну освіту та здібності щоб вести культурно-просвітницьку роботу, 11 травня 1930 р., її членів нараховувалося 20 осіб [16, с. 9], станом на березень 1933 р. їх нараховувалося 41 особа [16, с. 10].

Ще однією причиною млявості «Просвіти» в Словаччині була мала кількість студентів як підкарпатських, так й студентів з числа емігрантів. Основні емігрантські центри українців зосереджувалися в Австрії (Відень) та Чехії (Прага, Подєбрад, Оломоуц, Брно). Тому тут виникають українські освітні центри: Український вільний університет, Українська господарська академія тощо. Відповідно кількість студентської

молоді тут була високою, а в університеті Я.А.Коменського дуже низькою. За даними Є.Науменка, станом на 1924 р. у Празі перебувало 1255 студентів, Подебрадах – 382, Брні – 170, Пршибрамі – 83, а в Братиславі лише 6 [17, арк.51]. Враховуючи, що саме студенти, поряд з українськими емігрантами-народовцями, були найбільш активною частиною просвітян, то можемо твердити, що у Словаччині розвиток просвітянського руху об'єктивно був важким.

Наслідком цього стало те, що впродовж 20-х рр. ХХ ст. ми не зустрічаємо згадок про активну діяльність читалень «Просвіти» у Словаччині. Поряд з тим, спроби організувати читальні Товариства та активізувати культурно-просвітянську роботу, серед населення, існували. Активністю вирізнялися о. Бігарі та Ірина Невицька, дружина О.Невицького – лідера Народної Ради у Старій Любовні, нагородженого львівською «Просвітою» у 1905 р. грамотою, але їхні зусилля не мали успіху. Довгий час не вдавалося організувати філію чи читальню, яка б стала просвітянським центром у Словаччині та взяла на себе координацію просвітянської діяльності. Економічна криза, яка почалася у 1929 р., також не сприяла налагодженні діяльності «Просвіти» у Словаччині. Що стосується українських емігрантів, які також не брали активної участі у створенні організаційної мережі Товариства, то, вочевидь, вони не могли цього зробити через те,

що були малочисельними та розпорощеними по Словаччині (мова передусім йде про людей, які мали необхідну освіту).

Саме тому вести мову про активність «Просвіти» у Словаччині можна лише у 30-х рр. ХХ ст. Посилення народовецького руху пов'язане з кількома факторами. Першим фактором стало формування українських емігрантських організацій, які активно вдалися до культурно-просвітянської праці. Такою організацією стала «Спілка українських інженерів Словаччини» (11 травня 1930 р.). Попри те, що більшість її членів працювали по усій Словаччині, й не перебували в Братиславі, «Спілка...» перетворилася на організаційний центр для осіб руської (української) національності. Українські емігранти: О.Яременко, М.Мезенцев, Я.Івантишин, С.Зеркаль, Д.Зубченко, Г.Пустовар, О.Слинько, І.Катеринич. Є.Науменко відіграли важливу роль для становлення не лише «Просвіти» в Словаччині, але й організації студентського життя.

Другим фактором активізації «Просвіти» стало збільшення кількості студентської молоді у Братиславському університеті. Така тенденція цілком вписується у розвиток «Просвіти» й у межах Підкарпатської Русі. Саме зростання активності просвітянської молоді посприяло подоланню кризи в Товаристві та його активному розвитку.

Таблиця 1. Кількість студентів русинів (українців), які навчалися в Братиславському університеті Я.А.Коменського [10, с. 46]

Рік	Кількість студентів
1926	10
1928	12
1930	19
1932	38
1934	53
1936	52
1938	68

Довгий час більшість студентів русинів (українців) для навчання обирали чеські землі, оскільки їх попередники агітували саме за вступ до чеських університетів. Крім того, в Братиславському університеті функціонувало лише 3 факультети: правничий, медичний, богословський [17, арк. 54]. Позаяк студенти відзначалися неабиякою політичною та громадською активністю, а також отримували необхідні знання, то збільшення їх кількості в поєднанні з зусиллями українських емігрантів-народовців призвело до зростання активності народовецького руху. Це не означає, що всі студенти вдавалися до активної діяльності, або, що всі підтримували народовецький рух. Ми погоджуємося з Є.Науменком, який, проаналізувавши студентський рух, виділив у ньому 3 групи. Першу групу склали проукраїнські студенти – які організовувалися до-

вокола Союзу Підкарпатських Українських Студентів (СПУС), стали засновниками філії «Просвіти» у Братиславі та читалень у селах Східної Словаччини. Друга група – русофіли, які гуртувалися довкола студентського товариства «Возрождение» та дотримувалися русофільських переконань. Третю групу склали так звані автохтони, які не підтримували ні народовців, ані русофілів. Остання група була нечислена та найменш зорганізована [11, с. 51].

Третім фактором активізації «Просвіти» стало формування, завдяки зусиллям І.Невицької, Д.Няраді, о. Бігарі, Олександра Сливки, Юрія Шпильки ініціативного центру в Пряшеві. Саме завдяки їх зусиллям була створена філія в Пряшеві.

Заснування Братиславської філії Товариства відбулося 8 травня 1932 р., ініціаторами ви-

ступили: «Спілка українських інженерів Словаччини» та Союзу Підкарпатських Українських Студентів (СПУС). Очолив філію д-р. Шавала, членами Виділу стали: К.Бризгун, д-р. Малик, Ю.Шпилька, Галас, Петрівський, Стравняк. Ревізійна комісія: С.Зеркаль, К.Ніверлі [1, с. 12]. Є.Науменко наводить цікавий факт, який ілюструє згуртованість та єдність серед студентів-русинів (українців). У 1932 р. з 38 студентів, які навчалися у Братиславському університеті усі 38 стали засновниками СПУС та 38 увійшли до складу філії «Просвіти» в Братиславі [17, арк.57].

Протягом часу свого існування «Просвіта» в Братиславі вела активну культурно-просвітницьку роботу. Її члени організовували та проводили різноманітні тематичні вечори, шевченківські читання, організовували танцювальні гуртки – знайомили словацьку громадськість з українською культурою. Студенти-просвітяни організували та протягом 4 років вели українську школу для дітей українських родин, що мешкали у Братиславі та найближчих округах. Філія дбала про розвиток бібліотеки й мала одну з найкращих просвітянських бібліотек [1, с. 12].

Регулярно відбувалися збори Виділу філії та членські сходини. За час існування філії було проведено 37 різноманітних масових заходів та прочитано 32 лекції як для членів Товариства, так й для широкого загалу.

Окремо слід згадати про діяльність театрального гуртка, основу якого складали студенти. 4 грудня 1932 р. театральний гурток взяв участь у підготовці та проведенні вечора святого Миколая разом з іншими товариствами Братислави. Варто згадати й про танцювальні гуртки. Перші курси українських танців були організовані ще в 1929 р., але з формуванням філії «Просвіти» вони стають її візитною картою. Організували просвітяни й студентський хоровий колектив під дерегуванням студента Бачинського [2, с. 17-18].

Братиславська філія підтримувала тісні стосунки з Празькою філією, оскільки більшість їх членів були студентами. Як правило, проводився обмін літературою, організовувалися лекції та обговорювалися можливості культурно-просвітницької роботи студентів під час канікул. На превеликий жаль, часто активність філії зменшувалася через брак коштів. До прикладу, так й не вдалося налагодити регулярний випуск «Братиславського Вісника» (вийшло всього 2 номери), який повинен був стати періодичним виданням братиславських просвітян.

Найголовнішим результатом активності просвітян в Братиславі стала підготовка студентської молоді до культурно-просвітницької роботи серед населення. Під час лекцій чи масових заходів студенти набиралися досвіду, а навчання в університеті давало їм необхідні знання. Ці знання часто використовувалися ними під час

канікул. Так один з студентів-просвітян Юрій Шпилька зорганізував у Східній Словаччині 48 сіл у молочарську кооперативу з центром у Гуменному [3, с. 19].

Філія в Пряшеві зосереджувала свою увагу на організації читалень та веденні полеміки з русофілами. Друкованим органом стала газета «Слово народа», яку Пряшівська філія не змогла довго утримувати. Вийшло всього 13 номерів газети. На її сторінках основна увага приділялася проблемі культурного розвитку русинів (українців) Східної Словаччини. Часто вміщувалися поезії та дописи чи дискусії просвітян.

Протягом 1932 р. були засновані читальні у селах: Крайня Бистра та Нижній Комарник [12, с. 3], Кореївці [7, с. 8], Сабінові [13, с. 8], згадуються читальні в селах: Вишні Полянки, Руське (окрес Гуменне), Звала [8, с. 9], а також читальня та центр молочарської кооперативи у Гуменному [3, с. 19]. В газеті «Слово Народа» згадуються спроби заснування читалень у Медвежі, Шардів, Крайня Порубка, але, на жаль, ми не можемо точно встановити чи діяли там зрештою читальні. Під час проведення Всепросвітянського з'їзду 1937 р. читальні з Східної Словаччини також мали своє представництво: Руське, Снина, Пряшів, Бардіїв, Кошіце, Крайня Поляна, Крайня Бистра, Бодружаль, Чорне (можливо Крайне Чорне), Михайлівці [4, с. 8]. Згадуються читальні Товариства в Меджилабірцях та Старій Любовні [2, с. 17-18]. Таким чином, всього просвітянських організацій у Словаччині нараховувалося лише 18 читалень та 2 філії (Братислава, Пряшів), під питанням діяльність ще 3 читалень у селах Медвеж, Шардів, Крайня Порубка.

Таким чином, можна зробити висновок, що успіхи «Просвіти» у створенні читалень в Словаччині були дуже скромними, а відтак її вплив також не міг бути сильним. Зважимо на те, що протягом 1932 р. було засновано 8 читалень та 1 філія у Братиславі. А протягом наступних 5 років всього 11 читалень та 1 філія у Пряшеві. Відтак констатуємо, що справа розширення організаційної мережі просувалася дуже повільно. На жаль, ми не маємо даних про кількість членів Товариства в Словаччині, але, очевидно, їх цифра також не була високою.

Діяльність читалень у Словаччині повторювала діяльність читалень Підкарпатської Русі. Основним завданням стала культурно-просвітницька та освітня робота серед населення. При читальнях організовувалися кооперативи, найуспішнішим стала діяльність молочарського кооперативу в Гуменному, спортивні гуртки, бібліотеки, хоріві колективи, оркестри, театральні гуртки. Проте, на відміну від Підкарпатської Русі, діяльність читалень у Словаччині була значно слабшою. Статистичні звіти «Просвіти» свідчать про відсутність інтересу в Головного Виділу до справи організації та діяльності просвітян-

ських організацій Словаччини. Водночас ресурси як фінансові, так й кадрові, у Братиславській та Пряшівській філії були більш обмеженими. Крім того, просвітяни Словаччини загалом були більш пасивними та консервативними, ніж їх підкарпатські колеги. На цю особливість звертала увагу й газета «Слово Народа». У статті «До праці» зазначалося: «Ми мусимо признатися, що великі винники дійсно й ми самі. Наша недбалість, наше, що я можу зробити як не дають, не дозволяють нічого..., а байдужа рівнодушність нашої інтелігенції, котра крім язикового вопроста, не бачить ані голоду нашого народа, не працює» [6, с. 1].

Важливу роль у діяльності Пряшівської філії «Просвіти» відіграла газета «Слово Народа», заснована завдяки І.Невицькій, о. Бігарі та інших. Газета стала єдиним періодичним виданням українського національно-культурного напрямку в Словаччині. Основна увага в ній приділялася національно-культурним проблемам, полеміці з русофілами стосовно національної приналежності русинів (українців), проблема впровадження української мови. В газеті вміщувалися відомості про діяльність просвітянських організацій Словаччини, дописи читачів та твори українських поетів. Недоліком газети було те, що у ній майже не знайшли відображення економічні проблеми. Заради справедливості слід зазначити, що ця тема була другорядною й в діяльності «Просвіти» Підкарпатської Русі.

Таким чином, виникли та діяли два центри діяльності Товариства в Словаччині – Братислава

та Пряшів. Діяльність центру в Братиславі зосереджувалася довкола студентів університету та емігрантів й велася передовсім для ознайомлення словацької громадськості з українською культурою. Культурно-просвітницька робота велася й серед русинів (українців), які працювали та жили в Братиславі. Діяльність Пряшівського центру зосереджувалася на організації читалень у селах Східної Словаччини та полеміці з русофілами. Обидва центри тісно співпрацювали, оскільки студенти, які навчалися в Братиславі, під час канікул включалися у діяльність Пряшівського центру.

Загалом культурно-просвітницька діяльність «Просвіти» в Словаччині включала у себе: по-перше, обстоювання національної та культурної самобутності українського народу з власною літературною мовою, розвинутою літературною традицією та історією. На основі цих критеріїв робилося розмежування між українцями та росіянами. По-друге, відстоювання позиції щодо приналежності «русинів», «руських» до української нації з огляду на спільність культури та мови, а також походження. По-третє, Обстоювання єдності українського народу Словаччини. Підкарпатської Русі, Галичини, Буковини, Бессарабії та Наддніпрянської України. По-четверте, пропаганда етноніму «українець», який мав замінити застарілі, на думку просвітян, етноніми «русин», «руський». Вимога до чехословацького уряду не перешкоджати використанню етноніма «українець».

1. Бризгун К. З життя Просвіти / К.Бризгун // Братіславський Вісник: Неперіодичний орган Братіславської філії Ужгородської «Просвіти». – 1933. – Березень. – Ч. 1. – С. 12.
2. Бризгун К. З життя Просвіти / К.Бризгун // Братіславський Вісник: Неперіодичний орган Братіславської філії Ужгородської «Просвіти». – 1933. – Грудень. – Ч. 2. – С. 17-18.
3. Бризгун К. Ріжне / К.Бризгун // Братіславський Вісник: Неперіодичний орган Братіславської філії Ужгородської «Просвіти». – 1933. – Грудень. – Ч. 2. – С. 19.
4. Гренджа-Донський В. Величний Всепросвітянський з'їзд в Ужгороді 17. X. 1937 / Василь Гренджа-Донський // Величний Всепросвітянський з'їзд в Ужгороді 17 X 1937. Маніфест «До українського народу Підкарпаття». – Ужгород, 1997. – 36 с.
5. ДАЗО. – Спр. 1: Статут Товариства „Просвіта”, брошура В.Пачовського „Что то Просвіта”, незакінчений рукопис статуту Музейного товариства ім. Легоцького; Статут Товариства Українських абсолювентів середніх шкіл Підкарпатської Русі; Повідомлення про заснування читальні „Просвіта” в с.Богдан. 12 грудня 1920 – не пізніше 1938 року. – На 20 арк.
6. До праці // Слово Народа. – 1932. – 15 квітня. – Ч. 8. – С.1.
7. Заложення нової читальні Просвіти в Корєївцях // Слово Народа. – 1932. – 15 червня (юнія) – Ч.12. – С. 8.
8. З культурно-освітньої праці нашого села // Слово Народа. – 1932. – 1 травня (мая) – Ч. 9. – С. 9.
9. Кузнеців І. З історії Української колонії в Братиславі / Іван Кузнеців // Братіславський Вісник: Неперіодичний орган Братіславської філії Ужгородської «Просвіти». – 1933. – Березень – Ч. 1. – С. 11.
10. Науменко Є. З життя українських студентів у Братиславі під час першої ЧСР (1920-1939) / Євген Науменко (початок) // Дукля: Літературно-мистецький та публіцистичний журнал. – 1999. – № 4. – С. 44-46.
11. Науменко Є. З життя українських студентів у Братиславі під час першої ЧСР (1920-1939) (закінчення) / Євген Науменко // Дукля: Літературно-мистецький та публіцистичний журнал. – 1999. – № 4. – С. 51-55.

12. Нові читальні Просвіти // Слово Народа. – 1932. – 1 фебруара. – Ч. 3. – С. 3.
13. Програма академії читальні у Сабінові // Слово Народа. – 1932. – 1 квітня. – Ч. 7. – С. 8.
14. Протокол XXIII Засідання головного відділу товариства „Просвіта” дня 1. II. 1923 // Науковий збірник товариства „Просвіта” в Ужгороді. / [Під. ред. П. Федаки]. – Ужгород: Два кольори, 2003. – Річник V – VII (XIX – XXI). – С.234-235.
15. Федака П. Нарис історії товариства „Просвіта” Карпатської Русі-України (1920-1939) / Павло Федака. – Ужгород, 1991. – 52 с.
16. Ярмоленко С. Українські інженери в Братіславі / С.Ярмоленко // Братіславський Вісник: Неперіодичний орган Братіславської філії Ужгородської «Просвіти». – 1933. – Березень. – Ч. 1. – С. 9 - 11.
17. Arhiv hlavného miesta SR Bratislavi // Osobne fondy // Fond Eugena Naumenka. – Папка 1. – Кр 1. – Арк. 38.

РЕЗЮМЕ

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ОБЩЕСТВА «ПРОСВИТА» В СЛОВАКИИ (1924 – 1939 гг.)

Стряпко И. А. (Ужгород)

В статье автор обращается к проблеме вопросу функционирования общества «Просвита» на территории Восточной Словакии. Анализируется политика увеличения культурно-просветительской деятельности на земли заселённые украинцами вне Подкарпатской Руси. Кроме того, автор называет ряд факторов, которые повлияли на культурно-просветительную деятельность присвятив в словацких землях и розширення сети читалень.

Ключевые слова: «Просвита», культурно-просветительская деятельность, читальни, интеллигенция, эмигранты.

SUMMARY

THE DEVELOPMENT OF ASSOCIATION “PROSVITA” IN SLOVAKIA (1924-1939)

I. Stryapko (Uzhhorod)

The article deals with unresearched yet issue of functioning of Prosvita on the territory of Eastern Slovakia. The author analyzes wrong policy of spreading of the educational and cultural activity on the lands inhabited by Ukrainians outside Pidkarpatska Rus. The author points several factors, which influenced passive activity of Slovak Prosvita. The ascent is made on activity directions outside Transcarpathia.

Key words: Prosvita, educational and cultural activity, libraries, intellectuals, emigrants.

УДК 94 (4-191.2) «1991/2004»: 327

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ТА ПОЛІТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СПІВРОБІТНИЦТВА КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ (1991 – 2004)

Гіреш Є. Н. (Ужгород)

Дана робота характеризує політичну та євроінтеграційну співпрацю центральноевропейських країн на прикладі Вишеградських держав. Хронологічні межі дослідження охоплюють період з 1991р до 2004 р., описуючи події та характер співпраці. У співробітництві вишеградських країн настає криза після 1992 р., що привело до помітного зменшення кількості зустрічей політичного характеру. У 1998 р. спільними зусиллями країн-учасниць співробітництво відроджується, головною метою якого є цюнайшвидший вступ до Європейського союзу.

Ключові слова: Вишеградська група, Європейський Союз, Центральна Європа, євроінтеграція, співробітництво.

Зміни, що відбулися у Центральній і Східній Європі у період осені 1989 – весни 1990 рр., стали переломними в європейській та світовій історії. Після розпаду комуністичних та соціалістичних режимів у Центральній Європі розпочалися реформи у політичній та економічній сфе-

рах, вони сприяли просуванню на шляху до західної інтеграції.

Наприкінці 1980-х рр. європейська спільнота гарантувала підтримку процесів перетворення в середині соціалістичного блоку, але ніхто не передбачав швидкий крах старого режиму. Західноєвропейські держави не були готові